

Rued Langgaard
SONATE NR. 2
("DEN STORE MESTER KOMMER")

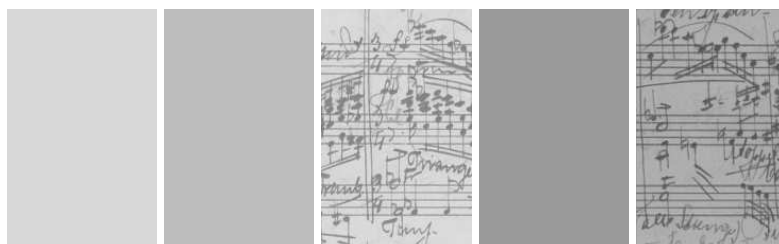
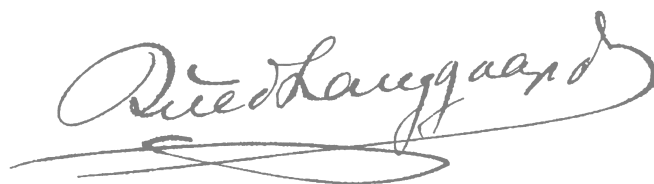
SONATA NO. 2
("THE GREAT MASTER COMETH")

1920-21

BVN 167

FOR VIOLIN OG KLAVER
FOR VIOLIN AND PIANO

Kritisk udgave ved
Critical edition by
Bendt Viinholt Nielsen

Rued Langgaard: Sonate nr. 2 (“Den store Mester kommer”)
(BVN 167)

Kritisk udgave ved Bendt Viinholt Nielsen

© 1922 / 1996 by Ries & Erler, Berlin

Denne udgave publiceret 2020 af Edition Wilhelm Hansen AS, København
med tilladelse fra Ries & Erler

BVN-numre refererer til Bendt Viinholt Nielsen: *Rued Langgaards
Kompositioner. Annoteret værkfortegnelse. (Rued Langgaard's Composi-
tions. An Annotated Catalogue of Works: With an English Introduction).*
Odense Universitetsforlag, 1991.

Hovedredaktør for Rued Langgaard Udgaven: Bendt Viinholt Nielsen.
Redaktionsassistent på nærværende udgivelse: Ole Ugilt Jensen
Engelsk oversættelse: John Irons.
Layout: Hans Mathiasen.

Rued Langgaard Udgaven er etableret i 2000 med støtte fra
Carlsbergfondet.

Den her foreliggende udgivelse er støttet af Carlsbergfondet
(2020-2021).

Rued Langgaard Udgaven skylder fonden tak for den velvillige støtte.

Tak til violinisten Gunvor Sihm og pianisten Berit Johansen Tange for
nyttige oplysninger.

Rued Langgaard Udgaven
c/o Edition Wilhelm Hansen AS
Bornholmsgade 1A
1266 København K
Danmark
www.wisemusicclassical.com/publishers/edition-wilhelm-hansen
www.langgaard.dk

ISBN: 978-87-598-4388-8

ISMN: 979-0-66134-696-8

WH33394

Spilletid: ca. 26 minutter.

Rued Langgaard: Sonata no. 2 “The Great Master cometh”
(BVN 167)

Critical edition by Bendt Viinholt Nielsen

© 1922 / 1996 by Ries & Erler, Berlin

The present edition published 2020 by Edition Wilhelm Hansen AS, Copen-
hagen by permission from Ries & Erler

BVN numbers refer to Bendt Viinholt Nielsen: *Rued Langgaards
Kompositioner. Annoteret værkfortegnelse. (Rued Langgaard's Composi-
tions. An Annotated Catalogue of Works: With an English Introduction).*
Odense Universitetsforlag, 1991.

General editor of The Rued Langgaard Edition: Bendt Viinholt Nielsen.
Editorial assistant for the present publication: Ole Ugilt Jensen
English translation: John Irons.
Layout: Hans Mathiasen.

The Rued Langgaard Edition was established in 2000 with the support
of the Carlsberg Foundation.

The present publication was subsidised by the Carlsberg Foundation
(2020-2021).

The Rued Langgaard Edition would like to express its gratitude to the
foundation for its willing support.

Thanks to violinist Gunvor Sihm and pianist Berit Johansen Tange for
useful information.

The Rued Langgaard Edition
c/o Edition Wilhelm Hansen AS
Bornholmsgade 1A
DK-1266 Copenhagen K
Denmark
www.wisemusicclassical.com/publishers/edition-wilhelm-hansen
www.langgaard.dk

ISBN: 978-87-598-4388-8

ISMN: 979-0-66134-696-8

WH33394

Duration: c. 26 minutes.

INDHOLD

OM UDGAVEN	3
OM VIOLINSONATE NR. 2	4
SONATE NR. 2	9
ALTERNATIV SLUTNING (1920/1948)	35
KILDER OG KRITISK BERETNING	40

CONTENTS

ABOUT THIS EDITION	3
ABOUT VIOLIN SONATA NO. 2	4
SONATA NO. 2	9
ALTERNATIVE CONCLUSION (1920/1948)	35
SOURCES AND CRITICAL COMMENTARY	40

OM UDGAVEN

Denne kritiske udgave af violinsonate nr. 2 er baseret på førsteudgaven, der blev publiceret i Berlin i 1922 af musikforlaget Ries & Erler. Langgaards manuskript (trykmanuskriptet) er forsvundet. I Rued Langgaards Samling i Det Kongelige Bibliotek i København findes to eksemplarer af den trykte udgave med komponistens korrektioner og tilføjelser (RLS 72). Eksemplarerne indeholder forskellige, mindre ændringer, som ikke giver et samlet indtryk af, hvad komponisten i sidste ende har ønsket. Varianter i disse eksemplarer er ikke optaget i udgaven her, men er registreret i det kritiske noteapparat. Særligt nogle ændringer i violinstemmen mellem t. 334 og 521 kan have interesse i forbindelse med en opførelse. Det gælder ligeledes en række metronomtal, som er indføjet i det ene af eksemplarerne og som kan stamme fra Langgaard selv eller være sanktioneret af ham.

I 1948 udarbejdede Langgaard en ny version af værkets 'finale'. Manuskriptet i autograf foreligger i Rued Langgaards Samling (RLS 72) og musikken publiceres her for første gang som alternativ til den oprindeligt publicerede version.

Udgiverens tilføjelser og rettelser er typografisk markeret i partituret ved hjælp af skarpe parenteser og buer med brudt streg. Orienteringsfortegn i runde parenteser skyldes udgiveren.

Der henvises i øvrigt til *Kilder og kritisk beretning* s. 40.

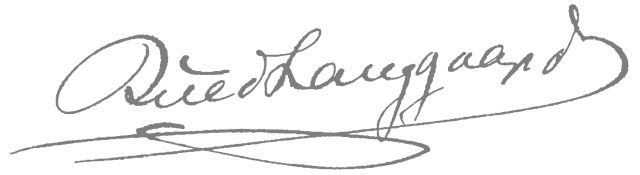
ABOUT THIS EDITION

This critical edition of Violin Sonata no. 2 is based on the first edition published in Berlin in 1922 by the music publishers Ries & Erler. Langgaard's manuscript (the printer's copy) has disappeared. In Rued Langgaard's Collection in the Royal Danish Library in Copenhagen, two copies of the printed edition are held with the composer's corrections and additions (RLS 72). These copies contain various minor corrections which do not give an overall impression of what the composer ultimately wanted. Variants in these copies are not included in the edition here but registered in the critical apparatus. In particular, some changes in the violin part between bb. 334 and 521 may be of interest in connection with a performance. This also applies to several metronome indications, which are inserted in one of the copies and which may originate from Langgaard himself or may be approved by him.

In 1948, Langgaard prepared a new version of the 'final' of the work. The autograph manuscript is held in Rued Langgaard's Collection (RLS 72) and the music is published here for the first time as an alternative to the originally published version.

The editor's additions and emendations are typographically indicated in the score by use of square brackets and broken line slurs and ties. Cautionary accidentals in round brackets are also editorial.

For further information see *Sources and critical commentary* p. 40.

OM VIOLINSONATE NR. 2

Rued Langgaards sonate nr. 2 for violin og klaver blev påbegyndt i august 1920 under et sommerophold i Farum nord for København og blev afsluttet i januar 1921. I januar 1922 blev sonaten uropført i København, og i september samme år blev den udgivet af berlinerforlaget Ries & Erler, som tidligere havde trykt Langgaards *Blumenvignetten* (1913) for klaver. Forlagshuset på Kurfürstendam 22 i Berlin blev den 1. maj 1945 totalt ødelagt under de allieredes bombardement, og det antages, at Langgaards originalmanuskript gik tabt ved denne lejlighed tillige med forlagets arkiver.

Værket blev udgivet under titlen *Sonate für Violine und Klavier* (uden nummer).¹ Foroven på første nodeside står som motto "Den store Mester kommer", første linje af den velkendte salme af B.S. Ingemann (1789-1862). Samme sted står et parallelt motto på tysk, "Siehe, er kommt" – et citat fra Højsangen (kap. 2, vers 8) i den tyske bibeloversættelse, der går tilbage til Martin Luther (1545).² "Den store Mester kommer" figurerer således ikke som en egentlig værkstitel på førsteudgaven, men verslinjen blev af Langgaard benyttet som titel eller undertitel på sonaten ved et par koncerter, hvor han selv medvirkede, og som værkidentifikation i hans notater, idet sonaten først fik angivelsen "nr. 2" i 1940'erne.

I programmet for uropførelsen den 14. januar 1922 betegnes værket *Sonate (Den store Mester kommer)*. Opførelsen udgjorde et instrumentalt indslag i Otta Brønnums "Sang-Aften" i Odd Fellow Palæets lille sal. Gunna Breuning-Storm (violin) og Rued Langgaard (klaver) bidrog kun til koncerten med dette ene værk. Sonaten blev genopført af Breuning-Storm og komponisten den 22. november 1922 i Sct. Petri Kirke i København ved en velbesøgt støttekoncert til fordel for nødlidende tyske musikere. I programmet annonceres værket som "*Den store Mester kommer*". *Sonate for Violin og Klaver*. I 1930'erne benævner Langgaard stadig sonaten *Den store Mester kommer*, men senere ønskede han åbenbart denne betegnelse slettet. I et foreliggende trykt eksemplar af værket har han engang i 1940'erne streget både det danske og det tyske motto ud (uden at tilføjet noget nyt), mens han i et andet eksemplar ikke blot har overstreget de to mottoer, men også tilføjet et nyt, nemlig *Nemo contra deum nisi deus ipse* – en sentens, der skyldes Goethe, og som står som motto over fjerde del af

ABOUT VIOLIN SONATA NO. 2

Rued Langgaard's Sonata no. 2 for violin and piano was begun in August 1920 during a summer stay in Farum, north of Copenhagen, and was concluded in January 1921. In January 1922, the sonata was first performed in Copenhagen, and in September of the same year it was published by the Berlin publisher Ries & Erler, which had earlier printed Langgaard's *Blumenvignetten* (1913) for piano. The publisher's premises at 22 Kurfürstendam in Berlin were totally destroyed on 1 May 1945 during the bombardment by the Allies, and it is assumed that Langgaard's original manuscript was lost on that occasion, along with the publisher's archives.

The work was published under the title *Sonate für Violine und Klavier* (unnumbered).¹ At the top of the first page of music is the motto "Den store Mester kommer" (The Great Master cometh), the opening line of a well-known hymn by the Danish writer B.S. Ingemann (1789-1862). At the same place, there is a parallel motto in German, "Siehe, er kommt", a quotation from the Song of Songs (Canticles, Chap. II, v. 8) in the German translation of the Bible which goes back to Martin Luther (1545).² So "Den store Mester kommer" does not figure as the actual title of the work in the first edition, but Langgaard used it as a title or subtitle for the sonata at a couple of concerts in which he himself participated as well as a means of identifying the work in his notes, since the sonata was not given the designation "No. 2" until the 1940s.

In the programme for the first performance on 14 January 1922, the work is called *Sonata (Den store Mester kommer)*. The performance was an instrumental item in Otta Brønnum's "Song Evening" in the Little Hall of the Odd Fellow Palace in Copenhagen. Gunna Breuning-Storm (violin) and Rued Langgaard (piano) only featured with this single work. The sonata was performed once more by Breuning-Storm and the composer on 22 November 1922 in Sct. Petri Church in Copenhagen at a well-attended concert in support of needy German musicians. In the programme, the work is announced as "*Den store Mester kommer*". *Sonata for Violin and Piano*. In the 1930s, Langgaard still calls the sonata *Den store Mester kommer*, but later he apparently wished this quotation to be removed. In a printed copy of the work he has at some point in the 1940s struck through both the Danish and the German motto (without adding anything new), while in another copy he not only struck through the two mottos but also added a new one: *Nemo contra deum nisi deus ipse* – a maxim which he has taken from Goethe and which the latter used as his motto for the fourth

1. Partitur og solostemme blev genudgivet i 1996 af Ries & Erler i formindsket format (ISMN M-013-00078-4).
2. Den tyske oversættelse er misvisende, idet Ingemanns tekst ikke har noget med Højsangen at gøre, men er inspireret af Malakias' Bog, hvori dommens dag forudsiges (jfr. Malakias' Bog, kap. 3, vers 3).

1. The score and solo part were re-issued by Ries & Erler in 1996 in a reduced format (ISMN M-013-00078-4).
2. The German translation is misleading, since Ingemann's text has no relation to the Song of Songs, but is inspired by the Book of Malachi, in which the Day of Judgment is predicted (cf. Book of Malachi, Chap. III, v. 3).

hans erindringer *Aus meinem Leben. Dichtung und Wahrheit*, publiceret posthumt i 1833.³

Uropførelsen blev anmeldt i *Nationaltidende* den 15. januar 1922 af signaturen *-r -h*, der skriver:

Det var en typisk "Langgaard", et Værk, der ejede denne Komponists besynderlige Blanding af noget meget dygtigt og noget meget naivt; paa en Gang teknisk modent og teknisk ubehjælpsomt. Sonaten, der var inspireret af dybt alvorlige Følelser, var skrevet udmærket for Violin-Stemmen og de første af dens tre sammenhængende Satsler rummede mange fine og modne Tanker; saaledes var selve Hovedtemaet ypperligt. Men den tematiske Udvikling var ikke logisk og klar, og særlig i sidste Sats tabte Komponisten Grebet om sine Tanker, der efterhaanden kørte fast i en gold Gentagelse af et ubetydeligt Tema.

August Felsing anmeldte opførelsen i tidsskriftet *Musik* (6. årg., nr. 2, 1. feb. 1922, s. 25):

Naar dette Værk saa godt som faldt til Jorden, skyldtes det den Omstændighed, at Langgaard endnu ikke har fundet sig selv, hverken i formel eller reel Henseende. Og hvorledes skulde saa Publikum faa fat i ham? Naar kommer Mester Langgaard selv? Han sidder dog inde med saa mange Muligheder, skriver fortræffeligt for Instrumenterne og er ikke uden Ideer.

Efter den følgende opførelse i Sct. Petri Kirke skrev *Berlingske Tidende* noget mere venligt, at Langgaards violinsonate bar præg af de nye musikstrømninger på en "ofte meget fængs-lende Maade" (usigneret anmeldelse, 23. nov. 1922). I *Dagbladet København* var tonen også positiv: "Ganske anderledes revolutionært og personligt virkede Rud Langgaards Sonate 'Den store Mester kommer' med dens serène Indledning, med dens dristige Idéer og deres Udformning; at den klang som den skulde, derforborgede Udførelsen [...]" (23. nov. 1922, signeret A.E.).

Sonaterns trykte udgave blev anmeldt kort efter i tidsskriftet *Musik* under overskriften *Nye Musikalier* (*Musik*, 6. årg., nr. 12, 1. dec. 1922):

Atter en ny Komposition af Langgaard. Der skrives og skrives. Langgaard følger Komposition til Komposition, fører Pen fra Morgen til Aften. Hvortil? Hvad skal man sige til denne overhaandtagende Musikproduktion, den ene overbyrder den anden i "Originalitet", Kompositionskoncerter foranstaltet – og glemmes. Langgaard er en af "de mange" – opflasket og opelsket til Musik, saa at sige er Musiken gaaet ham i Blodet, og derfra – i Pennen. [...] En nærmere Omtale af denne saakaldte Sonate er uden Nytte, det er kun Synd, at et saadant "Talent" fra først af er blevet sig selv bevidst som skabende Musiker, og man kan kun paa det dybeste beklage de Forhold, som ikke i Tide har standset – istedetfor kunstigt at opdrive – ensidig Leg med Musik, om jeg saa maa sige, som i Pubertetsaarene kan faa saa skæbnsvangre Følger, hvoraf f. Eks. Fænomenet Langgaard er et typisk Udslag.

3. Eksemplaret med dette motto findes i Det Kongelige Bibliotek (Rued Langgaards Samling, RLS 72.4). Det latinske udtryk kan oversættes *Ingen imod Gud undtagen Gud selv*. Langgaard anvender det også som titel på en orgelfantasi komponeret 1932-33 (BVN 217).

part of his autobiography *Aus meinem Leben. Dichtung und Wahrheit*, published posthumously in 1833.³

The first performance was reviewed in *Nationaltidende* on 15 January 1922 by *-r -h*, who writes:

It was a typical 'Langgaard' work, one that contained this composer's strange mixture of something extremely competent and something extremely naïve, technically mature and technically inept at one and the same time. The sonata, which was deeply inspired by serious emotions, was excellently composed for the violin part and the first of its three interlinked movements contained many fine and mature thoughts – the main theme itself was superb. But the thematic development was neither logical nor clear, and particularly in the final movement the composer lost hold of his thoughts, which gradually got bogged down in a barren repetition of an unimportant theme.

August Felsing reviewed the performance in the periodical *Musik* (Vol. 6, no. 2, 1 Feb. 1922, p. 25):

That this work practically fell flat was due to the fact that Langgaard has not yet found himself, in either a formal or real sense. And how could the audience get hold of him? When cometh the Master Langgaard? And yet he possesses so many possibilities, writes excellently for the instruments and is not without ideas.

After the second performance in Sct. Petri Church *Berlingske Tidende* wrote somewhat more kindly, that Langgaard's violin sonata was characterised by the new tendencies in music in an "often highly captivating manner" (unsigned review, 23 Nov. 1922). In *Dagbladet København* the tone was also positive: "Quite otherwise revolutionary and personal was the effect of Rud Langgaard's Sonata 'Den store Mester kommer', with its serene introduction, its bold ideas and their development, and that it sounded as it was thought out was guaranteed by the executors [...]" (23 Nov. 1922, signed A.E.).

The printed version of the sonata was reviewed shortly afterwards in the periodical *Musik* under the heading *Nye Musikalier* (New musical publications) (*Musik*, Vol. 6, no. 12, 1 Dec. 1922):

Once more a new composition by Langgaard. Writing proceeds apace. Langgaard adds composition to composition, his pen active from morning to evening. To what end? What is one to say about this rampant musical production, with the new one outdoing the previous one in 'originality', with compositional concerts being arranged – and forgotten. Langgaard is one of 'the many' – imbibed with and fostered to music, so that it has so to speak got into his bloodstream and, from there, into his pen. [...] A more detailed treatment of this so-called sonata serves no purpose – it is, though, a pity that such a 'talent' from the outset has become aware of himself as a creative musician, and one can only deeply regret the conditions that have not been stopped in time – instead of artificially forcing – the one-sided playing with music, if I may put it thus, which in adolescence can have such fateful consequences, of which, for example, the Langgaard phenomenon is a typical example.

3. The copy with this motto is in The Royal Danish Library (Rued Langgaard's Collection, RLS 72.4). The Latin motto can be translated into *No one against God except God Himself*. Langgaard also uses it as the title of an organ fantasy composed in 1932-33 (BVN 217).

Denne uforskammede anmeldelse er signeret af – Langgaard selv! Han parafraserer simpelthen de kritikere, der så ofte havde beskyldt ham for at have skrivekløe og dårlig formsans, og som opfattede ham som et “vidunderbarn”, der ikke i tide var blevet skolet og holdt i ave.

Det betød dog en entydig anerkendelse, at sonaten blev programsat ved et officielt fremstød for dansk musik i Paris i 1923. En delegation af danske musikere og komponister drog af sted for at repræsentere Danmark ved en række arrangementer, herunder en koncert med ny og nyere dansk musik i Salle de l’Ancien Conservatoire den 23. november 1923. Værkerne var udvalgt af den danske medarrangør, Unge Tonekunstneres Selskab og blev fremført af de tilrejsende danske musikere. Gunna Breuning-Storm og Christian Christiansen spillede Langgaards værk, der i programmet blot var betegnet *Sonate*. Langgaard var ikke selv til stede, men det var bl.a. Carl Nielsen, som ved samme lejlighed fik opført en strygekvartet. Det danske musikprogram blev kritiseret på forhånd i *Nationaltidende* (17. nov. 1923) af Gustav Hetsch, som savnede ældre og vægtigere komponistnavne og anholdt, at fx Langgaard skulle repræsenteres med en “hel” sonate. Bladets kritiker Gunnar Hauch blev sendt til Paris og noterede i sin anmeldelse, at “Langgaards Sonate for Violin og Klaver (spillet med beundringsværdig Hengivenhed af Frk. Breuning-Storm og Hr. Chr. Christiansen) virkede lammende langtrukken.” (*Nationaltidende* 27. nov. 1923, aftenudgave). Gunnar Hauch publicerede efterfølgende en opsamlende artikel, hvori de franske kritikeres syn på værker og kunstnerne blev refereret.⁴ Musikken af Peder Gram, Knudåge Riisager og Gustav Helsted synes at have gjort størst indtryk på franskmændene, men Langgaards værk fik da ifølge referaterne også et positivt ord med på vejen i *Le Figaro*: “Sonaten [...] viser en Friskhed, en Lunefuldhed, en Friskhed i Følelsen, der er langt fra dogmatiske Paavirkninger.”

I 1948 arrangerede Langgaard sonatens indledende melodi som en firestemmig salmemelodi, så den kunne anvendes til kirkebrug til B.S. Ingemanns salme “Den store mester kommer”. Melodiens endelige version er dateret 4. januar 1949 (BVN 368).⁵ Nogle skitseblade viser at Langgaard sideløbende overvejede at benytte denne salmeversion af melodien som klaverindledning i violinsonaten (måske til erstatning for violinsoloen i sonatens begyndelse?) og med en gentagelse før “sidste Sats” (dvs. før takt 357).

I 1948 udarbejdede Langgaard tillige en ny ‘sidste sats’ på værket som alternativ til den trykte udgaves *Feminile e virile e con lustro* (“Kvindeligt og mandligt og med glans”). Ifølge komponisten er den nye slutning imidlertid baseret på værkets oprindeligt planlagte, men ikke fuldførte slutning fra 1920, der altså blev opgivet til fordel for den finale, man finder i den publicerede udgave. Slutningen fra 1948 betegnes derfor som “Version 1”. De to finaleversioner er delvis sammenfaldende.

This impudent review was signed by – Langgaard himself! He simply paraphrases the critics that so often have accused him of having a writer’s itch and a bad sense of form, and who viewed him as a “child prodigy” who was not schooled in time and kept under control.

It was, however, an unambiguous mark of recognition that the sonata was put on the programme of an official promotional campaign for Danish music in Paris in 1923. A delegation of Danish musicians and composers set off to represent Denmark at a series of events, including a concert of new and contemporary Danish music at Salle de l’Ancien Conservatoire on 23 November 1923. The works were chosen by the Danish co-organiser, Unge Tonekunstneres Selskab (The Young Artists’ Society) and performed by visiting Danish musicians. Gunna Breuning-Storm and Christian Christiansen played Langgaard’s work, which was listed only as *Sonata* in the programme. Langgaard was not present in person, but the audience included Carl Nielsen, who on that occasion had a string quartet performed. The Danish music programme was criticised in advance by *Nationaltidende* (17 Nov. 1923) by Gustav Hetsch, who lacked older and weightier composer names and questioned why, for example, Langgaard should be represented by a ‘whole’ sonata. The periodical’s critic Gunnar Hauch was sent to Paris and he noted in his review that “Langgaard’s Sonata for Violin and Piano (played with admirable devotion by Miss Breuning-Storm and Mr. Chr. Christiansen) had a long-drawn-out, paralysing effect” (*Nationaltidende* 27 Nov. 1923, evening edition). Gunnar Hauch subsequently published an article summing things up, in which the French critics’ views of the work and the artists were reported.⁴ The music by Peder Gram, Knudåge Riisager and Gustav Helsted seem to have made the greatest impression on the Frenchmen, but, according to the summaries, Langgaard’s work was also given a positive mentioning in *Le Figaro*: “The sonata [...] displays a freshness, a capriciousness, a freshness of emotion that is far-removed from dogmatic influences.”

In 1948, Langgaard arranged the introductory melody as a four-part hymn tune, so that it could be used in churches when singing Ingemann’s hymn ‘Den store Mester kommer’. The final version of the melody is dated 4 January 1949 (BVN 368).⁵ Some draft sheets reveal that Langgaard was thinking at the same time of using this hymn version of the melody as a piano introduction to the violin sonata (perhaps as a replacement for the violin solo at the beginning of the sonata?) and with a repetition prior to the ‘last movement’ (i.e. before bar 357).

Also in 1948, Langgaard worked out a new ‘last movement’ for the work as an alternative to the *Feminile e virile e con lustro* (“Female and male and with glory”) of the printed version. According to the composer, the new conclusion is, however, based on the originally planned but not completed conclusion of 1920 which was abandoned in favour of the finale that one finds in the published version. For that reason, the 1948 conclusion is called “Version 1”. The two versions of the finale partially coincide. The finale from 1948 was given the cryptic heading *Livfuldt elegant katolsk!* (Lively, elegant,

4. *Den danske Musik i Paris. Kritikernes Syn paa Værkerne og Kunstnerne. Nationaltidende* 8.12.1923.

5. Publiceret som nr. 49 i *Rued Langgaard: Motetter, salmemelodier, åndelige sange*. Kritisk udgave ved Ole Ugilt Jensen og Bendt Viinholt Nielsen. Rued Langgaard Udgaven. Edition Wilhelm Hansen, 2020. (WH33304 / ISBN 978-87-598-4298-0 / ISMN 979-0-66134-606-7). I dette bind findes som nr. 46 og 48 to andre melodier af Langgaard til denne salme.

4. *Danish Music in Paris. The critics’ view of the works and artists. Nationaltidende* 8 Dec. 1923.

5. Published as no. 49 in *Rued Langgaard: Motets, hymn tunes, spiritual songs*. Critical edition by Ole Ugilt Jensen and Bendt Viinholt Nielsen. The Rued Langgaard Edition. Edition Wilhelm Hansen, 2020. (WH33304 / ISBN 978-87-598-4298-0 / ISMN 979-0-66134-606-7). In this volume, as no. 46 and no. 48 two other melodies by Langgaard for this hymn are printed.

Finalen fra 1948 fik den kryptiske overskrift *Livfuldt elegant katolsk!* Blandt skitserne findes betegnelsen *Credo, quia absurdum* ("Jeg tror, fordi det er fornuftsstridigt"), et paradoks af uvis oprindelse, men typisk for kirkefaderen Tertullian (ca. 145-220).⁶

I et trykt eksemplar har Langgaard tilføjet sentensen *Per ardua ad astra – Per "Carl Nielsen" ad "astra"!*⁷ Denne lidt bitre, polemiske bemærkning henviser til, at komponisten, for at opnå 'anerkendelse' fra samtidens kritikere, har følt at han måtte lægge sig op ad Carl Niensens skrivemåde. Men det er en efterrationalisering fra slutningen af 1940'erne. De aggressive passager i sonaten er ganske vist åbenlyst påvirket af Carl Nielsen, der med sin anden sonate op. 35 fra 1912 havde sat en ny standard for den moderne violinsonate i Danmark, men ligheden med Nielsen er rent overfladisk, for Langgaard har med sit eksperimenterende, ensatsede værk et helt andet kunstnerisk mål end Carl Nielsen. Violinsonaten hører til den værkgruppe, Langgaard skabte i årene efter første verdenskrig, og som omfatter nogle af hans vægtigste kompositioner, bl.a. symfoni nr. 6 (senere betitlet "Det Himmelrivende"), *Afgrundsmusik* (for klaver) og ikke mindst operaen *Antikrist* (1921-23). Operaens sidste billede bærer oprindeligt titlen *Den store Mester kommer*, og det må være de samme forestillinger, Langgaard kredser om i sonaten. Som titlerne viser, var Langgaards musik i disse år tæt knyttet til apokalyptiske idéer. Værkerne rummer 'værdiladede' konflikter mellem musikalske udsagn af forskellig karakter og stil. Musikkens energi, form og filosofiske indhold skabes gennem sammenstød og interaktion mellem 'konstruktive' og 'destruktive' elementer, som dog sjældent er helt klart definerede eller afgrænsede. Og netop det synes at være komponistens pointe.

Violinisten Anker Christensen præsenterede sonaten to gange i Langgaards tid i Statsradiofonien, dels 13. juli 1933 sammen med Carl Schnedler-Meyer og dels 30. juli 1943 med pianisten Uno Browall. Efter Langgaards død spillede Anker Christensen sonaten i radioen den 21. oktober 1958, denne gang med Boris Linderud ved klaveret.

Den 4. juni 1967 blev sonaten trukket frem af glemslen ved en opførelse under *Nordiska Kammarmusikdagar* på Hässelby Slott ved Stockholm af Paavo Pohjola og Greta Erikson, og i 1970'erne tog Per Bokelund og Klaus Jerndorff sonaten op og præsenterede den en del gange ved koncerter rundt om i landet og i Danmarks Radio. Deres førsteindspilning af værket udkom i 1979 på LP (Danica PBLP 3317). Den første CD-indspilning blev udgivet i 2002 af Serguei Azizian og Anne Øland (Langgaard: *Violin Sonatas vol. 1*; Dacapo 8.224153). I 2018 indspillede Gunvor Sihm og Berit Johansen Tange sonaten som led i deres samlede udgivelse af Langgaards værker for violin og klaver (*Complete Works for Violin and Piano vol. 3*, Dacapo 8.226132). Sihm og Johansen Tange medtager Langgaards 'alternative' slutning på sonaten, som ikke tidligere har været indspillet, og som publiceres for første gang i nærværende udgave.

Bendt Viinholt Nielsen

catholic!). Among the drafts, the designation *Credo quia absurdum* is found ("I think because it defies all reason"), a paradox of uncertain origin, but typical of the Father of the Church Tertullian (c. 145-220 AD).⁶

In a printed copy, Langgaard added the motto *Per ardua ad astra – Per "Carl Nielsen" ad "astra"!*⁷ This somewhat bitter, polemical remark refers to the fact that the composer, so as to gain 'recognition' from contemporary critics, has felt that he was obliged to adopt a more Carl Nielsen-like style of composition. But it is a rationalisation after the event, from the late 1940s. The aggressive passages in the sonata are admittedly clearly influenced by Carl Nielsen, who with his second sonata, op. 35, from 1912 had set a new standard for the modern violin sonata in Denmark; but the similarity with Nielsen is purely superficial, for Langgaard with his experimental, single-movement work has a completely different artistic aim from Carl Nielsen. The violin sonata belongs to the group of works which Langgaard created after the First World War and which contain some of his strongest compositions, including Symphony no. 6 (later given the title "The Heaven-Rending"), *Afgrundsmusik* (Music from the Abyss) for piano, and, in particular the opera *Antikrist* (1921-23). The last scene of the opera originally had the title *The Great Master Cometh*, and it must be the same conceptions that Langgaard is dealing with in the sonata. As the titles reveal, Langgaard's music was closely linked during these years to apocalyptic ideas. The works contain 'value-laden' conflicts between musical statements of various natures and styles. The energy, form and philosophical content of the music is created through clashes and interaction between 'constructive' and 'destructive' elements which, however, are seldom completely clearly defined or demarcated. And precisely that would seem to be the point the composer is making.

The violinist Anker Christensen presented the sonata twice during Langgaard's lifetime on the State Radio, on 13 July 1933 together with Carl Schnedler-Meyer and on 30 July 1943 with the pianist Uno Browall. After Langgaard's death, Anker Christensen played the sonata on the radio on 21 October 1958, this time with Boris Linderud at the piano.

On 4 June 1967, the sonata was retrieved from oblivion at a performance given during the *Nordic Chamber Music Days* at Hässelby Castle outside Stockholm by Paavo Pohjola and Greta Erikson, and in the 1970s, Per Bokelund and Klaus Jerndorff took up the sonata and presented it on several occasions at concerts around the country and on Danmarks Radio (DR). Their premiere recording of the work appeared on LP in 1979 (Danica PBLP 3317). The first CD recording was issued in 2002 and featured Serguei Azizian and Anne Øland (Langgaard: *Violin Sonatas vol. 1*; Dacapo 8.224153). In 2018, Gunvor Sihm and Berit Johansen Tange recorded the sonata as part of the complete edition of Langgaard's works for violin and piano (*Complete Works for Violin and Piano vol. 3*, Dacapo 8.226132). Sihm and Johansen Tange include Langgaard's 'alternative' conclusion to the sonata, which had not previously been recorded and which is being published for the first time in the present edition.

Bendt Viinholt Nielsen

6. *Credo quia absurdum*. / *Finale til Violinsonate Nr. 2 / Version 1 1920 (Begyndelse)* / *Færdigkomponeret Novbr. 1948. (9/11)* (RLS 56,6).
7. Skrevet på første side af violinstemmen i eksemplaret RLS 72,4.

6. *Credo quia absurdum*. / *Finale for Violin Sonata No. 2 / Version 1 1920 (Beginning)* / *Completed Nov. 1948. (9/11)* (RLS 56,6).
7. Written on the first page of the violin part in the copy RLS 72,4.

Sonate nr. 2

„Den store Mester kommer“

“The Great Master Cometh”

Rued Langgaard
(BVN 167)

Poco animato con devozione

Violino *pp*

Piano

9

p

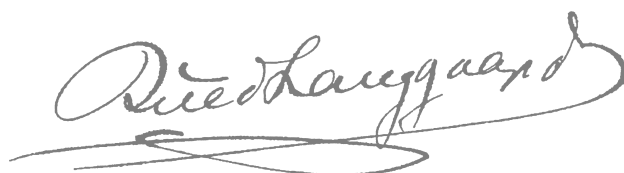
17

rit. **Allegro** *con forza*

più p *ff* *stringendo*

23

ff *f* *f*

KILDER OG KRITISK BERETNING

KILDER

- A. Første trykte udgave [1922]
- B. Alternativ slutning (autograf)
- C. Trykt violinstemme med Langgaards ændringer
- D. Trykte eksemplarer med Langgaards tilføjelser
- E. Skitse til den alternative slutning
- F. Skitse til ændring [1933?]

A. Første trykte udgave [1922]

1. PARTITUR (KLAVERSTEMME)

Titel: *SONATE / für Violine und Klavier / von / Rud Langgaard / [...] / Berlin Verlag von Ries & Erler*

Overskrift (s. 2): *SONATE. / "Siehe, er kommt" "Den store Mester kommer"*

Titel (= s. [1]) + 27 sider.

Pladenr.: R. 9338 E. [1922]. Format: 34 × 27 cm.

Dateret i trykket s. 27 under sidste takt: R.L. 1921.

På titelbladet forneden: *Lith Anst v C G Röder GmbH Leipzig.*

På sidste side (s. 27) forneden: *Stich u. Druck: Berliner Musikalien Druckerei G.m.b.H.*

2. VIOLINSTEMME

Overskrift: *SONATE. / Violine.*

7 sider (bagsiden blank).

Pladenr.: R. 9338 E. [1922]. Format: 34 × 27 cm.

Kommentar.

Den separate violinstemme (A2) rummer detaljer vedrørende dynamik og artikulation, som ikke findes i partituret (A1), og desuden enkelte andre varianter i forhold til partituret. Udgaven udkom i september 1922. I 1996 publicerede Ries & Erler et fotografisk optryk i formindsket format (A4) med forlagsnummeret 00078 (ISMN M-013-00078-4). Denne udgave er forsynet med et omslag (svarende til titelbladet), hvis bagside rummer et forord på tysk og engelsk af Bendt Viinholt Nielsen, dateret *Copenhagen, November 1995*.

B. Alternativ slutning (autograf)

1. PARTITUR

Det Kongelige Bibliotek. Rued Langgaards Samling, RLS 72,2. Autograf. Renskrift med blæk; rettelser og tilføjelser med blæk og blyant.

Overskrift: *Version 1*

Dateret ved begyndelsen: *9/11 48. / Ribe* – signeret og dateret til slut: *Rued Langgaard / Komp. og renskrevet 9 Novbr 1948. efter / den gamle ufuldendte Version 1 fra 1920.*

5 blade, 34,5 × 26 cm; 8 beskrevne sider pagineret 1-8 (de 2 sidste sider blanke).

Papirtype: 12 systemer uden angivelse af fabrikat.

SOURCES AND CRITICAL COMMENTARY

SOURCES

- A. First printed edition [1922]
- B. Alternative conclusion (autograph)
- C. Printed violin part with Langgaard's alterations
- D. Printed copies with Langgaard's additions
- E. Sketch for the alternative conclusion
- F. Sketch for alteration [1933?]

A. First printed edition [1922]

1. SCORE (PIANO PART)

Title: *SONATE / für Violine und Klavier / von / Rud Langgaard / [...] / Berlin Verlag von Ries & Erler*

Heading (p. 2): *SONATE. / "Siehe, er kommt" "Den store Mester kommer"*

Title (= p. [1]) + 27 pages.

Plate no. : R. 9338 E. [1922]. Format: 34 × 27 cm.

Dated in the print p. 27 under the last bar: R.L. 1921.

On the title page below: *Lith Anst v C G Röder GmbH Leipzig.*

On the last page (p. 27) below: *Stich u. Druck: Berliner Musikalien Druckerei G.m.b.H.*

2. VIOLIN PART

Heading: *SONATE. / Violine.*

7 pages (back page blank).

Plate no.: R. 9338 E. [1922]. Format: 34 × 27 cm.

Commentary.

The separate violin part (A2) contains details regarding dynamics and articulation that are not found in the score (A1), as well as a few other variants in relation to the score. The edition was published in September 1922. In 1996, Ries & Erler published a photographic reprint in reduced format (A4) with the publication number 00078 (ISMN M-013-00078-4). This edition is provided with a cover (corresponding to the title page), the back of which contains a preface in German and English by Bendt Viinholt Nielsen, dated *Copenhagen, November 1995*.

B. Alternative conclusion (autograph)

1. SCORE

The Royal Danish Library. Rued Langgaard's Collection, RLS 72,2. Autograph. Fair copy in ink; corrections and additions in ink and pencil.

Heading: *Version 1*

Dated at the beginning: *9/11 48. / Ribe* – signed and dated at the end: *Rued Langgaard / Comp. and fair copied 9 Nov 1948. after / the old unfinished Version 1 from 1920.*

5 leaves, 34.5 × 26 cm; 8 pages of writing paginated 1-8 (the 2 last pages blank).

Paper type: 12 staves without manufacturer's name.

2. VIOLINSTEMME

Det Kongelige Bibliotek. Rued Langgaards Samling, RLS 72,3 [blad 4]. Autograf. Renskrift med blæk (få tilføjelser med blyant).

Overskrift: *Version 1 paabegyndt 1920 gjort færdig 1948 (9/11)*

Dateret til slut: 9/11 48.

1 blad, 2 beskrevne sider, pagineret 7-8 af Constance Langgaard (med denne paginering indlagt som bilag i kilde C).

Papirtype: 12 systemer uden angivelse af fabrikat.

Kommentar.

Den separate violinstemme (B2) rummer detaljer vedrørende dynamik og artikulation, som ikke findes i partituret (B1), og desuden enkelte andre varianter i forhold til partituret. Denne slutning omfatter et nyt indledningsafsnit (udgavens t. 357a-424a) samt den trykte versions t. 451-534 med to spring og mange ændringer. De afsluttende takter fra t. 496a er nykomponerede.

C. Trykt violinstemme med Langgaards ændringer

Det Kongelige Bibliotek. Rued Langgaards Samling, RLS 72,3 [blad 1-3, 5].

Den trykte stemme omfatter 4 blade (pag. 1-7), som udgør kildens blad 1, 2, 3 og 5, idet kilde B2 er indlagt og udgør blad 4 (pag. 7-8).

Stemmen rummer ændringer i autograf på s. 6 og 7 (blæk) og tilføjelser af Constance Langgaard (kuglepen) på s. 1 og 4; på s. 6 findes en påklæbet lap (7,5 × 25,5 cm) med en renskrift af RLs ændring t. 334-339 i CLs håndskrift. Lappen skjuler t. 358-373 med ændringer foretaget af RL.

RLs ændringer omfatter t. 334-339, 358-361, 364-365, 371-374, 486-489, 492-493, 521.

D. Trykte eksemplarer med Langgaards tilføjelser

1. PARTITUR

Det Kongelige Bibliotek. Rued Langgaards Samling, RLS 72,1. Eksempplar af partituret med tilføjelser og enkelte ændringer i autograf med blæk.

Titelbladet forsynet med betegnelsen *Nr. 2*, dateringen *Komp. 1920. / Farum* samt oversigt over fem opførelser 1922-1943.

Under forlagsangivelsen er angivet *Trykt 1923* [i.e. 1922].

I titelbladets nederste højre hjørne er bortklippet et stykke (ca. 4 × 15,5 cm), sandsynligvis med det formål at fjerne en påskrift her. Som erstatning for det manglende er påklæbet et stykke papir i en anden nuance.

Mottoerne s. 2 er begge forsynet med tankestreger efter hhv. *kommt – og kommer –*; begge mottoer er dog efterfølgende streget over.

Den trykte datering s. 27 ("R.L. 1921") forsynet med blyants-tilføjelsen *Januar*.

Tilføjelser i autograf i musikken findes s. 8.

På s. 22 tilføjelser i Constance Langgaards hånd. Hun har desuden påbegyndt en korrektion af violinstemmen svarende til RLs ændringer i C, men har kun udført rettelserne i nederste system s. 22.

2. PARTITUR OG VIOLINSTEMME

Det Kongelige Bibliotek. Rued Langgaards Samling, RLS 72,4 (tidligere placering: D68) (mu 6903.2312). Trykt eksemplar af partitur og violinstemme med tilføjelser og ændringer i autograf (blæk) samt metronomtallet tilføjet forsigtigt med blyant (RL? eller sanktioneret af RL?).

Titelbladet forsynet med påskriften: *Til* [udraderet, ulæseligt navn] / *venligst / fra / Rud Langgaard / Nov. [opr.: Juli] 1923*.

2. VIOLIN PART

The Royal Danish Library. Rued Langgaard's Collection, RLS 72,3 [fol. 4]. Autograph. Fair copy in ink (a few additions in pencil).

Heading: *Version 1 begun 1920 finished 1948 (9/11)*

Dated at the end: 9/11 48.

1 leaf, 2 pages of writing, paginated 7-8 by Constance Langgaard (with this pagination included as an appendix in source C).

Paper type: 12 staves without manufacturer's name.

Commentary.

The separate violin part (B2) contains details regarding dynamics and articulation that are not found in the score (B1), as well as a few other variants in relation to the score. This conclusion comprises a new introductory section (bb. 357a-424a of the edition) and bb. 451-534 of the printed version with two leaps and many alterations. The concluding bars from b. 496a are newly composed.

C. Printed violin part with Langgaard's alterations

The Royal Danish Library. Rued Langgaard's Collection, RLS 72,3 [fols. 1-3, 5].

The printed part comprises 4 leaves (pag. 1-7), which form fols. 1, 2, 3 and 5 of the source, while source B2 is inserted as fol. 4 (pag. 7-8).

The part has autograph alterations on pp. 6 og 7 (in ink) and additions by Constance Langgaard (ball-point pen) on pp. 1 and 4; on p. 6, there is an affixed patch (7.5 × 25.5 cm) including a transcript in CLs handwriting of RLs bb. 334-339 alteration. The patch is hiding bb. 358-373 including alterations by RL. RL's alterations concern bb. 334-339, 358-361, 364-365, 371-374, 486-489, 492-493, 521.

D. Printed copy with Langgaard's additions

1. SCORE

The Royal Danish Library. Rued Langgaard's Collection, RLS 72,1. Copy of the score with autograph additions and a few alterations in ink.

The title page is provided with the designation *No. 2*, the dating *Comp. 1920. / Farum* and a list of five performances 1922-1943.

Under the publisher's name is written *Printed 1923* [i.e. 1922].

In the below right corner of the title page a cut-out is made (approx. 4 × 15.5 cm), probably for the purpose of removing an inscription here. As a replacement for the missing, a piece of paper in a different shade has been glued on.

The mottoes p. 2 are both provided with dashes after *kommt –* and *kommer –* respectively; both mottoes are, however, subsequently crossed over.

The printed dating p. 27 ("R.L. 1921") is supplied with the pencilled addition *January*.

Autograph additions to the music is found on p. 8.

On p. 22 there are additions in Constance Langgaard's hand. She has also begun a correction of the violin part corresponding to RL's changes in C, but has only made the corrections in the lower staff on p. 22.

2. SCORE AND VIOLIN PART

The Royal Danish Library. Rued Langgaard's Collection, RLS 72,4 (previous location: D68) (mu 6903.2312). Printed copy of the score and violin part with autograph additions and alterations (in ink) and metronome markings inserted carefully in pencil (RL? or approved by RL?).

The title page is provided with an annotation: *For* [erased name, illegible] / *Most sincerely / from / Rud Langgaard / Nov. [originally: July] 1923*.

På partiturets s. 2 er der foroven tilføjet: *Nemo contra deum nisi deus ipse!* / Goethe: *Aus meinem Leben* / S. 327 / Dritter Theil. 1879. De trykte mottoer "Siehe, er kommt" og "Den store Mester kommer" er overstreget.

Violinstemmen fremstår ubrugt, men øverst s. 1 har RL tilføjet: *Par ardua ad astra.* / Per "Carl Nielsen" ad "astra"!

Partituret rummer tilføjelser og ændringer på s. 2, 6, 8, 10, 11, 14, 17, 20, 21, 22.

Kommentar:

Der kendes yderligere et eksemplarer med RLs dedikation, men uden rettelser i noderne. Eksemplaret har tilhørt RLs kusine Lili Gade. På titelbladet findes RLs påskrift: *Til Lili fra* [trykt: *Rud Langgaard*]. Et spring er indtegnet s. 15-16 fra t. 245 (*a tempo*) til og med t. 270. Desuden findes et spring s. 20-21 fra t. 322 til og med 331 (udeladelse af t. 323-331). Violinstemmen er forsynet med signaturen *Lili Gade*. Stemmen rummer enkelte musikerangivelser og de nævnte to spring; det sidste er dog atter annulleret. Spring i partitur og violinstemme er formodentlig indført af Lili Gade.

E. Skitse til den alternative slutning

Det Kongelige Bibliotek. Rued Langgaards Samling, RLS 72,5. Autograf. Skitse med blæk.

Overskrift: *evig adskilt – evig forenet*

Dateret ved begyndelsen: *9/11 48 Ribe* – og desuden: *comp. 1920 vedføj et par overgangs Takter Novbr 48 til I den trykte Slutning I (1921).*

2 blade, 34,5 × 27 cm; 3 beskrevne, upaginerede sider. Skitsen findes på begge sider af blad 1; blad 2r blank, blad 2v rummer påskrifter vedrørende andre værker.

Papirtype: *W.H. Nr. 7. F. 20* (20 systemer).

Kommentar:

Omfatter t. 357a-422a, som efterfølges af note om, hvorledes der fortsættes i den trykte version, samt 3 taktters skitse til overgangen omkring t. 483a. Til slut bemærkningen *Renskrives*, hvilket blev gjort samme dag. Et kasseret titelblad til denne version har: *Credo quia absurdum. I Finale til Violinsonate Nr. 2 I Version 1 1920 (Begyndelse) I Færdigkomponeret Novbr. 1948. (9/11)* (RLS 56,6).

F. Skitse til ændring [1933?]

Det Kongelige Bibliotek. Rued Langgaards Samling, RLS 45a, 3. Autograf. Skitse med blæk.

Betegnet: *Til I Violin I Sonaten I Den store Mester kommer.* Udateret [1933?].

1 blad, 34,5 × 27 cm; 2 beskrevne, upaginerede sider. Skitsen findes verso forneden på et blad, hvis rectoside og det meste af versosiden rummer skitser til "Trio 1" af blæserorkesterværket *Minder fra Langelinie* (BVN 220), dateret (verso) *Troense I 6 Juli. 1933.*

Papirtype: 28 systemer uden angivelse af fabrikat.

Kommentar:

Skitsen omfatter t. 512-522 og rummer en ændring af violinmelodien i t. 512-513 og t. 520-521, begge steder markeret med *NB*. Skitsen er sandsynligvis kommet til på samme tidspunkt, juli 1933, som den anden skitse på papiret. Dette forslag til ændring af violinstemmen kendes ikke fra andre kilder.

REDAKTIONSGRUNDLAG

Udgaven er baseret på kilde A, den trykte førsteudgave fra 1922. Partitur (klaverstemme) (A1) og den separate violinstemme (A2) betragtes samlet som værkets hovedkilde. En række detaljer vedrørende dynamik og artikulation, som kun

On p. 2 of the score is added: *Nemo contra deum nisi deus ipse!* / Goethe: *Aus meinem Leben* / S. 327 / Dritter Theil. 1879. The printed mottos "Siehe, er kommt" and "Den store Mester kommer" are crossed over.

The violon part appears unused, but on the top of p. 1, RL has added: *Par ardua ad astra.* / Per "Carl Nielsen" ad "astra"!

The score comprises additions and alterations on pp. 2, 6, 8, 10, 11, 14, 17, 20, 21, 22.

Commentary:

Another copy with RL's dedication is known, but without corrections in the music. The copy belonged to RL's cousin Lili Gade. On the title page is RL's inscription: *To Lili from* [printed: *Rud Langgaard*]. A leap is marked pp. 15-16 from b. 245 (*a tempo*) through b. 270. In addition, there is a leap pp. 20-21 from b. 322 through b. 331 (omission of bb. 323-331). The violin part is signed *Lili Gade*. The part contains musician's indications and the two leaps mentioned; the latter, however, is again annulled. Presumably the leaps in score and violin part are introduced by Lili Gade.

E. Sketch for the alternative conclusion

The Royal Danish Library. Rued Langgaard's Collection, RLS 72,5. Autograph. Sketch in ink.

Heading: *eternaly seperated – eternaly united*

Dated at the beginning: *9/11 48 Ribe* – and in addition: *comp. 1920 with the addition of a couple of transitional bars Nov 48 for I the printed conclusion I (1921).*

2 leaves, 34.5 × 27 cm; 3 unnumbered pages of writing. The sketch is found on both sides of fol. 1; fol. 2r blank, fol. 2v comprises annotations regarding other works.

Paper type: *W.H. Nr. 7. F. 20* (20 staves).

Commentary:

Includes bb. 357a-422a, which are followed by a note on how to continue in the printed version, as well as a 3-bar sketch for the transition around b. 483a. At the end it is stated: *To be fair copied*, a task which was executed on the same day. A discarded title page for this version reads: *Credo quia absurdum. I Finale for Violin Sonata No. 2 I Version 1 1920 (Beginning) I Composition completed Nov. 1948. (9/11)* (RLS 56,6).

F. Sketch for alteration [1933?]

The Royal Danish Library. Rued Langgaard's Collection, RLS 45a, 3. Autograph. Sketch in ink.

Designated: *For the I violin I sonata I The Great Master cometh.* Undated [1933?].

1 leaf, 34,5 × 27 cm; 2 unnumbered pages of writing. The sketch is found below on the verso of a leaf, which on the recto and most of the verso comprises sketches for "Trio 1" of the wind orchestra work *Memories from Langelinie* (BVN 220), dated (verso) *Troense I 6 July. 1933.*

Paper type: 28 staves without manufacturer's name.

Commentary:

The sketch includes bb. 512-522 and contains an alteration of the violin melody in bb. 512-513 and bb. 520-521, both places marked with *NB*. The sketch probably came about at the same time, July 1933, as the second sketch on paper. This proposal to alterate the violin part is not known from other sources.

TEXTUAL BASIS OF THE EDITION

The edition is based on source A, the printed first edition from 1922. The score (piano part) (A1) and the separate violin part (A2) are considered collectively as the main source for the work. A number of details concerning dynamics and articula-

findes violinstemmen, er således inkorporeret i udgaven. Den alternative slutning fra 1948 er baseret på kilde B, og også her må partitur (B1) og violinstemme (B2) betragtes under ét som hovedkilde, idet violinstemmen rummer supplerende detaljer samt komponistens seneste ændringer. De mindre og spredte ændringer, der findes i kilderne C og D, må betragtes som forskellige forslag fra komponistens side; ingen af kilderne kan siges at repræsentere komponistens sidste vilje. Kilde C og D er derfor ladet ude af betragtning. Kilderne E og F er uden betydning for udgaven.

RETNINGSLINJER FOR UDGAVEN

Udgiverens tilføjelser og rettelser er typografisk markeret i partituret ved hjælp af skarpe parenteser; tilføjede buer er angivet med brudt streg. Orienteringsfortegn i runde parenteser skyldes udgiveren.

Redaktionelle kommentarer samt oplysninger om forhold, der ikke er typografisk markeret i udgaven, findes i noteapparatet. Noterne rummer således oplysninger om detaljer, som kun findes i violinstemmen, og som er indlemmet i partituret uden markering i udgaven. Også varianter i violinstemmen dokumenteres. Desuden registreres de varianter i D og E, som vedrører musikken.

NOTER

Tonehøjden angives på konventionel vis ud fra 'nøglehuls-c'et' = c¹.

takt	stemme	kommentar
-	-	Det tyske motto "Siehe, er kommt" er udeladt og erstattet af den engelske oversættelse af "Den store mester kommer" (den tyske version tolkes som en misforstået oversættelse, jfr. indledningen s. 4)
-	-	D2: ♭ = 108 tilføjet med blyant (RL?)
10	vl	◁ findes kun i A2
22	-	D2: ♭ = 104 tilføjet med blyant (RL?)
	vl	<i>ff</i> findes kun i A2
32-33	vl	◁ findes kun i A2
33	pno vh	akkord 1: a rettet til f (trykfejl i A1; der er akkoladeskift mellem t. 32 og 33 i A1)
38	vl	martellato findes kun i A2
40	vl	◁ findes kun i A2
45	vl	node 16: ♯ for c ³ findes kun i A2 ⇒ findes kun i A2 node 11 fra kadencens slutning: A2 har ♯, hvilket må tolkes som en fejl, jfr. samme figur tidligere i takten
48	vl	<i>espr.</i> findes kun i A2
50	vl	◁ findes kun i A2; A1 har ◁ i t. 49
55	vl	⇒ findes kun i A1
64	vl	node 3: ♯ for f ² findes kun i A2
65	vl	A2 har <i>mf</i> (placeret ved node 2)
80	-	---- (efter <i>rit.</i> ; findes kun i A2, men er også tilføjet i D2)
81	pno hh	D2: node 1-4: marc. tilføjet sammen med <i>marcato</i>
	pno vh	D2: node 3-5: marc. tilføjet
84	vl	A2 har ikke marc. på node 5-6 node 8-9: stacc. findes kun i A2; A1 har kun martellato
86	vl	A2 har bue node 1-4 + node 5-7
96-97	vl	◁ findes kun i A2
99	vl	<i>mf</i> findes kun i A2

tion, which are found only in the violin part, are thus incorporated in the score. The alternative conclusion from 1948 is based on source B, and here too the score (B1) and violin part (B2) must be considered as one main source, as the violin part contains additional details and the composer's latest alterations. The minor and scattered alterations found in sources C and D must be regarded as various suggestions on the part of the composer; none of the sources can be said to represent the composer's last will. Sources C and D are therefore left out of consideration. Sources E and F are of no relevance to the edition.

EDITORIAL GUIDELINES

The editor's additions and emendations are indicated typographically in the score by square brackets; added ties and slurs are shown with broken lines. Cautionary accidentals in round brackets are also editorial.

Editorial comments as well as information on matters not typographically indicated in the edition can be found in the note apparatus. The notes thus contains information on details which are only found in the violin part and which are incorporated into the score without typographical marking in the edition. Variants in the violin part are also documented. In addition, variants in D and E that relate to the music are registered.

NOTES

Pitch is indicated in the conventional way, i.e. 'keyhole-c' = c¹.

bar	part	comment
-	-	The German motto "Siehe, er kommt" has been omitted and replaced by the English translation of "Den store Mester kommer" (the German version is interpreted as a misunderstood translation, cf. the introduction p. 4)
-	-	D2: ♭ = 108 added in pencil (RL?)
10	vl	◁ only in A2
22	-	D2: ♭ = 104 added in pencil (RL?)
	vl	<i>ff</i> only in A2
32-33	vl	◁ only in A2
33	pno lh	chord 1: a emended to f (misprint in A1; accollade break between b. 32 and b. 33 in A1)
38	vl	martellato only in A2
40	vl	◁ only in A2
45	vl	note 16: ♯ before c ³ only in A2 ⇒ only in A2 note 11 from the ending of the cadenza: A2 has ♯, which is interpreted as an error (cf. the same figure earlier in the bar)
48	vl	<i>espr.</i> only in A2
50	vl	◁ only in A2; A1 has ◁ in b. 49
55	vl	⇒ only in A1
64	vl	note 3: ♯ before f ² only in A2
65	vl	A2 has <i>mf</i> (placed at note 2)
80	-	---- (after <i>rit.</i> ; only in A2, but also added in D2)
81	pno rh	D2: notes 1-4: marc. and <i>marcato</i> added
	pno lh	D2: notes 3-5: marc. added
84	vl	A2 has no marc. at notes 5-6 notes 8-9: stacc. only in A2; A1 has only martellato
86	vl	A2 has slur notes 1-4 + notes 5-7
96-97	vl	◁ only in A2
99	vl	<i>mf</i> only in A2

116,			116,		
117,			117,		
118	vl	A2 har ikke marc. på node 3	118	vl	A2 has no marc. at note 3
123-			123-		
126	pno vh	D1: understemme: <i>Colla 8tava basso</i> - - - - -	126	pno lh	D1: lower part: <i>Colla 8tava basso</i> - - - - -
125-			125-		
126	pno vh	D2: understemme forsynet med marc. og t. 125 node 2 + t. 126 node 1-2 tillige med 8 (= <i>8va bassa</i>)	126	pno lh	D2: lower part added marc. and b. 125 note 2 + b. 126 notes 1-2 also with 8 (= <i>8va bassa</i>)
127	vl	<i>dim.</i> findes kun i A2; A1 har <i>dim.</i> i t. 126 ved node 2	127	vl	<i>dim.</i> only in A2; A1 has <i>dim.</i> in b. 126 at note 2
127-			129	pno lh	D1, D2: lowest note altered to tremolo E-E ₁ (3 bars)
129	pno vh	D1, D2: dybeste tone ændret til tremolo E-E ₁ (3 takter)	131	vl	down bow indication only in A2
131	vl	nedstrøgsangivelser findes kun i A2	139	vl	<i>ffz</i> only in A2; A1 has <i>fz</i>
139	vl	<i>ffz</i> findes kun i A2; A1 har <i>fz</i>	144,		
144,			147	vl	<i>ff</i> only in A2; A1 has <i>f</i>
147	vl	<i>ff</i> findes kun i A2; A1 har <i>f</i>	148	pno, vl	D2: < added in the whole length of the bar
148	pno, vl	D2: < tilføjet i hele taktens længde	151	vl	note 1: marc. only in A1
151	vl	node 1: marc. findes kun i A1	152	vl	note 5: marc. only in A2
152	vl	node 5: marc. findes kun i A2	154	vl	slur notes 1-2 and stacc. note 2 only in A2
154	vl	bue node 1-2 og stacc. node 2 findes kun i A2	156	vl	notes 2, 4: stacc. only in A2
156	vl	node 2, 4: stacc. findes kun i A2	158	vl	note 2: marc. only in A2
158	vl	node 2: marc. findes kun i A2	159	vl	down bow indication only in A2
159	vl	nedstrøgsangivelser findes kun i A2	161	vl	note 4: A2 has a ² , which is interpreted as an error (cf. the same figure in bb. 160 and 162)
161	vl	node 4: A2 har a ² , hvilket tolkes som en fejl (jfr. samme figur i t. 160 og t. 162)	161-		
161-			162	vl	slur and stacc. only in A2
162	vl	bue og stacc. findes kun i A2	162	pno lh	D2: to the last chord is added a grace note: F + F ₁ ; <i>ff</i> altered to <i>fff</i>
162	pno vh	D2: sidste akkord forsynet med forslagsnode: F + F ₁ ; <i>ff</i> ændret til <i>fff</i>	162-		
162-			163	pno lh	D2: <i>Ped.</i> - - - - added through b. 163
163	pno vh	D2: <i>Ped.</i> - - - - tilføjet til og med t. 163	164	pno lh	D2: chord 1 added <i>ffz</i> and <i>Ped.</i>
164	pno vh	D2: akkord 1 forsynet med <i>ffz</i> og <i>Ped.</i>	165	pno lh	D2: harmonies 2-3 added 8 (= <i>octava bassa</i>)
165	pno vh	D2: samklang 2-3 forsynet med 8 (= <i>octava bassa</i>)	169	vl	note 4: ♯ before d ² (A1) corrected to ♭ before d ² in accordance with A2 (printing error in A1)
169	vl	node 4: ♯ for d ² (A1) rettet til ♭ for d ² iht. A2 (trykfejl i A1)	170	vl	<i>dim.</i> only in A2; A1 has <i>dim.</i> in b. 169 at note 6
170	vl	<i>dim.</i> findes kun i A2; A1 har <i>dim.</i> i t. 169 ved node 6	172-		
172-			173	vl	≻ only in A2; A1 has ≻ in b. 173
173	vl	≻ findes kun i A2; A1 har ≻ i t. 173	194	pno lh	note 1 emended from ♯ to ♭ (printing error in A)
194	pno vh	node 1 rettet fra ♯ til ♭ (trykfejl i A)	234	-	D2: ♯ = 40 added in pencil (RL?)
234	-	D2: ♯ = 40 tilføjet med blyant (RL?)	241	vl	A2 has <i>ff</i>
241	vl	A2 har <i>ff</i>	243	-	<i>stringendo</i> only in A2
243	-	<i>stringendo</i> findes kun i A2	246	vl	A2 has <i>p</i>
246	vl	A2 har <i>p</i>	249	vl	A2 has ending of slur at note 4 and a new slur beginning at note 5
249	vl	A2 har bueafslutning node 4 og ny bue fra node 5	252-		
252-			253	vl	<i>espr.</i> < and <i>dim.</i> adjusted in accordance with A2
253	vl	<i>espr.</i> < og <i>dim.</i> justeret iht. A2	258	vl	notes 1-2: ♯ only in A2
258	vl	node 1-2: ♯ findes kun i A2	262	vl	< adjusted in accordance with A2
262	vl	< justeret iht. A2	264-		
264-			265	vl	< only in A2
265	vl	< findes kun i A2	275	-	D2: ♯ = 96 added in pencil (RL?)
275	-	D2: ♯ = 96 tilføjet med blyant (RL?)	276	vl	note 8: stacc. only in A1
276	vl	node 8: stacc. findes kun i A1	278	vl	A2 has <i>fz</i> at note 1
278	vl	A2 har <i>fz</i> ved node 1	280	vl	notes 16-17: stacc. only in A2
280	vl	node 16-17: stacc. findes kun i A2	287	vl	<i>sul G</i> only in A2
287	vl	<i>sul G</i> findes kun i A2	293-		
293-			294	vl	< adjusted in accordance with A2
294	vl	< justeret iht. A2	299-		
299-			300	vl	< adjusted in accordance with A2
300	vl	< justeret iht. A2	309	-	D2: ♯ = 72 added in pencil (RL?)
309	-	D2: ♯ = 72 tilføjet med blyant (RL?)			

315,			315,		
316	vl	<i>mp</i> findes kun i A2	316	vl	<i>mp</i> only in A2
318	pno vh	sidste node rettet fra ottendedel til sekstendedel (D2, trykfejl i A1)	318	pno lh	last note emended from a quaver to a semi-quaver (D2, printing error in A1)
319	pno hh	samklang 1: øverste node rettet fra f^2 til e^2 (trykfejl i A1)	319	pno rh	harmony 1: top note emended from f^2 to e^2 (printing error in A1)
325	pno vh	D2: <i>ff</i> tilføjet ved node 1	325	pno lh	D2: <i>ff</i> added at note 1
326	vl	node 2: marc. findes kun i A2	326	vl	node 2: marc. only in A2
327	vl	A1 har kun <i>espr.</i>	327	vl	A1 has only <i>espr.</i>
	pno vh	D2: <i>ff</i> tilføjet ved node 2		pno lh	D2: <i>ff</i> added at node 2
333	vl	A2 har <i>f</i>	333	vl	A2 has <i>f</i>
334	vl	node 2: marc. findes kun i A1	334	vl	node 2: marc. only in A1
334-			334-		
339	vl	C:	339	vl	C:
					
350	pno	nodeværdierne passer ikke til taktarten, men grafisk viser notationen, hvordan hh er forskudt i forhold til vh	350	pno	the note values do not fit the time signature, but graphically the notation shows how rh is shifted relatively to lh
357	-	D2: $\downarrow = 72$ tilføjet med blyant (RL?)	357	-	D2: $\downarrow = 72$ added in pencil (RL?)
357-			357-		
361	vl	C:	361	vl	C:
					
358	vl	<i>tenuto</i> findes kun i A2	358	vl	<i>tenuto</i> only in A2
	vl	akkord 1: f^1 rettet til g^1 iht. A2 (trykfejl i A1)		vl	chord 1: f^1 emended to g^1 in accordance with A2 (printing error in A1)
364-			364-		
365	vl	C:	365	vl	C:
					
370-			370-		
374	vl	C:	374	vl	C:
					
372	vl	akkord 1: A2 har a^1 (trykfejl) i stedet for g^1 (A1)	372	vl	chord 1: A2 has a^1 (printing error) instead of g^1 (A1)
376-			376-		
377	vl	C:	377	vl	C:
					
384	vl	A2 har bueafslutning ved node 3; ny bue begynder t. 388 node 1	384	vl	A2 has ending of the slur at note 3; new slur begins at b. 388 note 1
393	vl	node 4: ten. findes kun i A2	393	vl	node 4: ten. only in A2
413	vl	node 3 rettet fra f^2 til f^2 iht. A2 (trykfejl i A1)	413	vl	node 3 emended from f^2 to f^2 in accordance with A2 (printing error in A1)
422	vl	node 2: ten. findes kun i A1	422	vl	node 2: ten. only in A1
422-			422-		
427	vl	A2 har bueafslutning t. 422 node 2; ny bue starter ved node 3 og ender t. 423 node 2; ingen bue derefter frem til t. 427	427	vl	A2 has ending of the slur b. 422 node 2; new slur begins at note 3 and ends b. 423 node 2; no slurs from this point until b. 427
425-			425-		
426	vl	node 4: bindebue findes kun i A2	426	vl	node 4: tie only in A2
431	vl	node 4: marc. findes kun i A1	431	vl	node 4: marc. only in A1
466	vl	\rightrightarrows findes kun i A2	466	vl	\rightrightarrows only in A2
473	vl	node 4: ten. findes kun i A1	473	vl	node 4: ten. only in A1
481	vl	node 2: ten. findes kun i A1	481	vl	node 2: ten. only in A1

485-

489 vl C:

Musical notation for measures 485-489, Violin part, C major. The notation shows a series of chords and melodic lines with accents and slurs.

492-

493 vl C:

Musical notation for measures 492-493, Violin part, C major. The notation shows a series of chords and melodic lines with a trill.

520-

521 vl C:

Musical notation for measures 520-521, Violin part, C major. The notation shows a series of chords and melodic lines with a trill.

540 - *al Fine* findes kun i A2, hvor angivelsen dog først står i t. 542

485-

489 vl C:

Musical notation for measures 485-489, Violin part, C major. The notation shows a series of chords and melodic lines with accents and slurs.

492-

493 vl C:

Musical notation for measures 492-493, Violin part, C major. The notation shows a series of chords and melodic lines with a trill.

520-

521 vl C:

Musical notation for measures 520-521, Violin part, C major. The notation shows a series of chords and melodic lines with a trill.

540 - *al Fine* only in A2, where the designation is found in b. 542

ALTERNATIV SLUTNING

<i>takt</i>	<i>stemme</i>	<i>kommentar</i>
364a-		
365a	–	taktartsskiftet findes kun i B2
374a	vl	node 1: martellato findes kun i B2 (B1 har marc.) <i>vibr.</i> findes kun i B2
375a	vl	node 1, 3: stacc. findes kun i B2
376a	vl	node 1: martellato og <i>vibr.</i> findes kun i B2 (B1 har marc.); i B2 desuden angivet dobbeltgreb med $2 \times a^1$, hvilket synes at stride mod angivelsen <i>vibr.</i>
391a	vl	<i>livfuldt</i> findes kun i B2
393a	vl	<i>f</i> findes kun i B2
396a	vl	◀ findes kun i B1
397a	vl	node 1: martellato findes kun i B1
398a	vl	node 5: ♯ findes kun i B2
399a	vl	node 7: ♯ findes kun i B1
400a	vl	<i>p</i> findes kun i B2
402a	vl	◀ findes kun i B2
406a	vl	<i>livfuldt</i> findes kun i B2
408a	vl	node 1: martellato findes kun i B2 (B1 har marc.)
410a	vl	node 2: martellato findes kun i B2 (B1 har marc.)
411a	vl	node 2: ♯ for h^1 findes kun i B2
413	vl	flageoletangivelse, stacc. og <i>fz</i> findes kun i B2
418a	vl	node 1: stacc. findes kun i B2 <i>p</i> findes kun i B2
419a	vl	<i>vibr. espr.</i> findes kun i B2
427a-		
431a	vl	dobbeltgreb med <i>h</i> findes kun i B2
444a	vl	node 2, 3: marc. findes kun i B2
451a	vl	<i>f</i> findes kun i B2
455a	vl	<i>vibr.</i> findes kun i B1
456a	vl	node 1: marc. findes kun i B2
456a-		
457a	vl	◀ findes kun i B1
457a	vl	<i>ten.</i> og <i>vibr.</i> findes kun i B2
458a	vl	<i>f</i> findes kun i B1
478a	vl	<i>f</i> findes kun i B2
484a	vl	<i>f</i> findes kun i B1
487a	vl	<i>ff</i> findes kun i B2
497a	vl	node 1, 2: stacc. findes kun i B2 (stacc. node 3 udeladt i analogi med t. 366a, 370a, 391a)
499a	vl	node 2: ♯ i B1 rettet til ♯ som i B2
	vl	◀ findes kun i B1
501a	vl	sidste node: martellato findes kun i B2 (B1 har marc.)
502	vl	node 5: martellato findes kun i B2

Bendt Viinholt Nielsen, sep. 2020

ALTERNATIVE CONCLUSION

<i>bar</i>	<i>part</i>	<i>comment</i>
364a-		
365a	–	change of time signature only in B2
374a	vl	note 1: martellato only in B2 (B1 has marc.) <i>vibr.</i> only in B2
375a	vl	notes 1, 3: stacc. only in B2
376a	vl	note 1: martellato and <i>vibr.</i> only in B2 (B1 has marc.); in B2 also notated double stop with $2 \times a^1$, which seems to coincide with the <i>vibr.</i> indication
391a	vl	<i>lively</i> only in B2
393a	vl	<i>f</i> only in B2
396a	vl	◀ only in B1
397a	vl	note 1: martellato only in B1
398a	vl	note 5: ♯ only in B2
399a	vl	note 7: ♯ only in B1
400a	vl	<i>p</i> only in B2
402a	vl	◀ only in B2
406a	vl	<i>lively</i> only in B2
408a	vl	note 1: martellato only in B2 (B1 has marc.)
410a	vl	note 2: martellato only in B2 (B1 has marc.)
411a	vl	note 2: ♯ before h^1 only in B2
413	vl	flageolet indication, stacc. and <i>fz</i> only in B2
418a	vl	note 1: stacc. only in B2 <i>p</i> only in B2
419a	vl	<i>vibr. espr.</i> only in B2
427a-		
431a	vl	double stop with <i>b</i> only in B2
444a	vl	notes 2, 3: marc. only in B2
451a	vl	<i>f</i> only in B2
455a	vl	<i>vibr.</i> only in B1
456a	vl	note 1: marc. only in B2
456a-		
457a	vl	◀ only in B1
457a	vl	<i>ten.</i> and <i>vibr.</i> only in B2
458a	vl	<i>f</i> only in B1
478a	vl	<i>f</i> only in B2
484a	vl	<i>f</i> only in B1
487a	vl	<i>ff</i> only in B2
497a	vl	notes 1, 2: stacc. only in B2 (stacc. note 3 suppressed by analogy with bb. 366a, 370a, 391a)
499a	vl	note 2: ♯ in B1 emended to ♯ as in B2
	vl	◀ only in B1
501a	vl	last note: martellato only in B2 (B1 has marc.)
502	vl	note 5: martellato only in B2

Bendt Viinholt Nielsen, Sep. 2020